

Roztropność wg o. Jacka Woronieckiego (Katolicka Etyka Wychowawcza, r. X)

Sens pojęcia:

ujęcia biblijne wzywają do roztropności, "tj. do **przewidywania**, do czuwania, słowem do rozumnego zastanowienia się nad tym, co należy robić, aby dojść do **zamierzonego** celu" (16)

"W POZNANIU TEORETYCZNYM wola do wewnętrznej treści naszych sądów nie ma dostępu; od niej zależy, **czy** będziemy myśleli (quoad exercitum) o tym, czy owym [...] ale gdy raz już wybierzemy przedmiot naszych rozważań, sam rozum powinien wpływać na kształtowanie się naszych sądów, a nie upodobania naszej woli czy uczuć"

"O ile przedmiot staje się dla nas pośrednio lub bezpośrednio oczywistym, **sąd** nasz o nim nabiera cech **pewności**, dającej spokój co do poznania prawdy" (może być też "mniemanie", zawieszenie sądu).

W POZNANIU PRAKTYCZNYM "wola **przenika do wnętrza sądów** (quoad specificationem) i **bierze czynny udział w kształtowaniu wszystkich postanowień**, decyzji i nakazów, mających kierować naszym postępowaniem". A to dlatego, że chodzi o "zdecydowanie, czy dana czynność odpowiada upodobaniu, którego **wykładnikiem jest wola**"

„Woluntaryści wszelkich odcieni, z Dunsem Szkotem na czele, woleliby w tym procesie widzieć myślące chcenie, (...) ale jest rzeczą oczywistą, że czynnik poznawczy tu przeważa i nadaje kierunek, podczas gdy wola **dostarcza napędu duchowego** i wprawia w ruch wszystkie pozostałe czynniki naszej psychiki (...)

Toteż gdy chcemy ująć w skrót praktyczną działalność naszego rozumu, należy ją nazwać nie myślącym chceniem, ale raczej **CHCĄCYM MYŚLENIEM**, tj. myśleniem przenikniętym chceniem i nadającym mu za to jego kierunek"(19).

"Cnotą, mającą zapewnić naszemu chcącemu myśleniu tę sprawność i wynikającą z niej **pewność** i **spokój** jest właśnie **ROZTROPNOŚĆ**"(19)

A. U św. Tomasza: kwestia pewności -

1."Gdy idzie o ROZUM TEORETYCZNY, rzecz jest jasna: prawda jest zgodna między rzeczą a rozumem, "adequatio rei et intellectus"; Inaczej być nie może, bo rzeczy są tym, czym są, a nie tym, co my o nich myślimy"

2. Wprost przeciwnie rzecz ma się w dziedzinie praktycznej, w której nasze czyny są tym, co my myślimy i chcemy", a "jak prawda rozumu teoretycznego polega na zgodności z rzeczą, tak prawda ROZUMU PRAKTYCZNEGO polega na zgodności z prawą wolą: 'in conformitate cum voluntate recta'"

Gdzie: "prawa wola oznacza wolę skierowaną do prawdziwych dóbr człowieka, a gdzie są te jego prawdziwe dobra, tylko rozum teoretyczny może mu powiedzieć"

Składniki roztropności. Jej zakres i gatunki.

„**Roztropność** jest cnotą dobrze wychowanego sumienia, a to wychowanie zapewnia mu **prawość woli**” (s. 27). A oto składniki roztropności:

(1) **Pamięć**, zmysłowa i umysłowa; aby fakty były "w każdej chwili do dyspozycji, gdy zajdzie potrzeba spełnić jakiś czyn w podobnych warunkach"(33).

(2) **Zmysł rzeczywistości**; potrzebne: **zasady**, by się nimi kierować + jasne spojrzenie na te dane, wśród których i za pomocą których mamy działać (dostarczone przez zmysły zewnętrzne, ale gdy je przyjmujemy do swego wnętrza, zostają poddane pewnym pr. psychicznym, nad którymi należy pilnie czuwać, inaczej mogą im odebrać w pewnej mierze ich wartość. Idzie tu szczególnie o rolę **wyobraźni...**). Trzeba zdawać sobie sprawę, które z tych znaczeń "odpowiadają czemuś rzeczywistemu, a które są wytworem naszej psychiki".

(3) **Ufność (zaufanie)**, tj. "gotowość, aby dać się przez kogoś pouczyć i przyjąć od niego radę" Przeszkody: próżność i zarozumiałość, a "być innego zdania to nie znaczy mieć swoje zdanie".

(4) **Domyślność**, tj. trafne wyciąganie wniosków tam, gdzie oczywistych danych nie ma" Obserwacja życia, zastanawianie się nad nim, czytanie literatury (Szekspir) - daje empiryczną znajomość np. tajników psychiki, cenną dla roztropności, głównie dla rozwagi.

(5) **Zdrowy sąd**, który "polega na umiejętności prawidłowego rozumowania"(38). Choć: nie ma tu wniosków koniecznych!; "te same zasady teoretyczne należy nieraz w praktyce w różny sposób stosować,[...] reguły naszego postępowania nie są żelazne, ale ołowiane"

(6) **Umiejętność przewidywania**; "Łacińska nazwa roztropności 'prudentia' pochodzi od 'providenta', tj. "przewidywania"! "W okresie wykonania ceł winien być w umyśle wciąż przytomny, na to, aby nie dopuścić do odchyłeń i zbroczeń na manowce".

(7) **Ogłędność**; "nie tylko przewidywać kolejne czynności planu, ale widzieć je zawsze w **świecie konkretnych warunków**, które otaczają i których znajomość może się ogromnie przyczynić do wykonania zamierzenia"

(8) **Zapobiegliwość**; przewidywać "i to, co może wprost stanąć na przeszkodzie w przeprowadzeniu planu, aby niejako zabiec drogę tym możliwym trudnościami i aby mieć przeciw nim w pogotowiu odpowiednie środki"

B. Wychowanie prawdomówności i szczerości:

* **pamięć**; "usprawiedliwianie się zapominaniem tylko w wyjątkowych wypadkach może być uznane. Gdy się zdarza częściej, winno być traktowane jako niedbalstwo, a nieraz może być nawet poważną podstawą do podejrzenia o kłamstwo, o wykręcanie się tą drogą od winy"(55)

* **zmysł rzeczywistości**; niepanowanie "jest źródłem wielu kłamstw, mniej złych, bo mniej świadomych i dobrowolnych, a jednak b. szkodliwych".

Obok ufności czuwać, "jednocześnie aby je pobudzać do zbierania własnego doświadczenia, do spostrzegawczości, tj. do umiejętnego patrzenia na świat i ludzi, i sprawnego rozumowania o tym wszystkim" (56) - **domyślność**.

C. **Jak zachować potrzebny pęd woli?**

Chodzi o wytworzenie takiej **atmosfery**, która by ciągłymi, po części nawet nieświadomie podejmowanymi podnietami żłobiła w duszy tę cechę **stałości** chcenia i **staranności** w wykonaniu";

Pomaga przykład wychowawcy, ale trzeba pamiętać, że "wychowanie jest przede wszystkim funkcją społeczną"(57)

W formie negatywnej naczelnym hasłem całego wychowania, a szczególnie wychowania roztropności, winno być, iż **niczego nie wolno robić byle jak**".

"Wymaga to zaprawienia się do tego, by każdej podjętej pracy oddawać się nie połowicznie, ale całkowicie, w myśl starej zasady "age quod agis", "rób to, co robisz" (58)¹

Żądanie pilności, staranności i dbałości; tu "bardzo ważnym by było podniesienie wymagań szkolnych w sprawie starannego pisania, czyli kaligrafii (...) Gdy się od nich nie wymaga dbałości i staranności w opanowaniu tej pierwszej sprawności fizycznej, jakiej uczy szkoła, jakże trudno będzie potem wymagać tych zalet przy nabywaniu innych umiejętności, o wiele trudniejszych, jak łatwo się przyzwyczajają do robienia wszystkiego byle jak"

Do tego: "Utrwalenie chęci rachowania się we wszystkim, co człowiek przedsięwzię, z wymaganiami **naczelnego celu** jego życia"; Jest to "jeszcze donioślejsze, ale i trudniejsze zagadnienie **wychowania prawości woli**, która by stawiała całe życie człowieka w prawdzie"(59)

D. **WARUNKI POWODZENIA W PRACY:**

(a) Dobra znajomość siebie; "Stare greckie "gnoti seaution", **poznaj siebie**, winno być punktem wyjścia całej naszej pracy nad sobą. Trzeba

- i) dobrze **znać swój temperament**,
- ii) swe **skłonności wrodzone**,
- iii) nieraz nawet i **obciążenie dziedziczne**,
- iv) trzeba umieć dostrzec w swej duszy **zaczątki wad**, które się tam rodzą, i nad tym wszystkim wytrwale czuwać.

"Na tym polega doniosłość codziennego **rachunku sumienia**, który nie powinien być tylko powierzchownym obrachowaniem wykroczeń w ciągu dnia, ale przeglądem motywów postępowania z gotowością uznania winy i odwołania aktem żalu wobec Boga wszystkiego, na co się przeciw Jego świętej woli dało przyzwolenie.

Na tak dobrze uprawionej roli duszy nasionka sakramentów świętych przyniosą owoc stokrotny"

¹Podobnie: Św. Augustyn: "Kochaj i z-rób to, co chcesz"